

ДАЛЕКТИКА КАПІТАЛІЗАЦІЇ ТА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ

Ю. В. Бурмака.

Полтавський національний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка

© Бурмака Ю. В., 2013.

Стаття отримана редакцією 20.05.2013 р.

Вступ. Однією з актуальних проблем сучасної економічної науки є питання взаємозалежності процесів капіталізації та інноваційного розвитку національної економіки. Перспективи підвищення стійкості, конкурентоспроможності вітчизняної економіки на світовому ринку в умовах глобалізації пов'язуються з реальним переходом на інноваційний шлях економічного і соціального розвитку [1]. Водночас досягнення поставлених завдань вимагає підвищення капіталізації національної економіки, яка слугує індикатором конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості та фінансової стійкості національної економіки на мікро-, мезо-, макрорівнях. Зв'язок між названими процесами є двостороннім: з одного боку, капіталізація національної економіки є передумовою її інноваційного розвитку, а з іншого – активізація інноваційних процесів сприяє зростанню капіталізації. Практика показує, що високі показники капіталізації мають країни, регіони, підприємства, які здійснюють інноваційну діяльність, приділяють увагу розвитку людського капіталу як головної продуктивної сили суспільства.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. У публікаціях вітчизняних науковців питання капіталізації та інноваційного розвитку зазвичай досліджуються окремо. Зокрема, проблеми переходу національної економіки на інноваційний шлях розвитку є предметом досліджень вітчизняних науковців О. Амоші, В. Гейця, В. Семиноженка, Л. Федулової та інших. Вагомий внесок у дослідження процесів капіталізації на мікро-, мезо-і макрорівнях національної економіки зробили О. Амосов, О. Амоша, Н. Брюховецька, І. Булеєв, В. Геєць, А. Гриценко, М. Козоріз, Ю. Турянський, Н. Шелудько, С. Шумська й інші.

Незважаючи на значний внесок вітчизняних учених у формування концепцій інноваційного розвитку та капіталізації національної економіки, у дослідженнях не були достатньо повно висвітлені питання взаємозалежності й взаємообумовленості цих процесів. Необхідність дослідження капіталізації у взаємозв'язку з інноваційним розвитком зумовлюється концентрацією капіталу навколо інноваційно-активних, високотехнологічних компаній, регіонів, країн. Актуальність і значущість цих питань обумовили вибір теми дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування особливостей взаємозалежності процесів капіталізації національної економіки та її інноваційного економічного і соціального розвитку.

Основний матеріал і результати. У сучасних умовах глобалізації світогосподарських зв'язків основою переходу вітчизняної економіки на якісно нову – інноваційну – модель соціально-економічного розвитку має стати заміна її низькотехнологічної складової інноваційною, наукомісткою, високотехнологічною. Масштаби та ефективність інновацій значною мірою визначають рівень соціально-економічного розвитку передових країн та їх національну безпеку. Тому перехід України до інноваційної моделі соціально-економічного розвитку стає нагальною необхідністю і вимагає пошуку конкурентних переваг та посилення уваги до людини як основного багатства нації.

Активізація модернізації інноваційно-інвестиційної складової національної економіки потребує фінансового забезпечення, дієвим інструментом його залучення і має стати капіталізація, яка забезпечить зростання обсягів доходів компаній та ВВП країни в цілому і відповідно підвищить добробут громадян.

Аналіз та узагальнення сучасної наукової економічної літератури свідчить про ємність і багатогранність категорії «капіталізація» й дозволяє виділити два основні підходи до її розуміння. Відповідно до першого, статичного, підходу капіталізація є критерієм, що відображає ринкову вартість суб'єкта господарювання мікро-, мезо-, макрорівнів національної економіки і змінюється під впливом низки чинників [2, 3]. Відповідно до другого, динамічного, капіталізація полягає у залученні та трансформації ресурсів (природних, матеріальних, фінансових, людських, інформаційних, технологічних тощо) з метою прирощення власного капіталу економічних суб'єктів [4, 5, 6]. Такі підходи є проекцією етапів соціально-економічного розвитку суспільства і притаманних їм форм конкуренції. Для індустріального суспільства у рамках економічної конкуренції характерним був перший підхід, пов'язаний з оцінкою вартості підприємства, земельної ділянки, цінних паперів, іншого майна шляхом розрахунку приведеної суми очікуваних доходів за передбачуваний період використання кожного об'єкта; урахування витрат на створення об'єкта; порівняння ринкових цін на об'єкти-аналоги.

Другий підхід формується внаслідок зростання значення капіталізації в умовах глобальних змін виробничої та інституціональної структури, фінансової сфери, переміщення акцентів на нові чинники забезпечення економічного розвитку. Він доповнює перший підхід і є більш ємним та достовірним, оскільки дозволяє розглядати капіталізацію будь-якого суб'єкта сучасного ринку (домогосподарства, фірми, регіону, країни) як складний багаторівневий процес, що активно впливає на економічний потенціал і відтворення та по-різному проявляється в умовах специфіки тієї чи іншої національної економіки. Тому обидва підходи можна вважати прийнятними за умови їх взаємодоповнення, а капіталізацію розуміти одночасно і як процес, і як інтегральний економічний показник, що характеризує його, адже у результаті перетворення доданої вартості в капітал (розширення та модернізації виробничих потужностей, упровадження в експлуатацію сучасних, принципово нових науково обґрунтованих технологічних розробок, підвищення кваліфікації персоналу) зростає і ринкова вартість підприємства. Іншими словами, капіталізація означає здатність активу формувати додану вартість і приносити дохід.

Тому, вважаємо, під капіталізацією варто розуміти безперервний процес трансформації матеріальних, нематеріальних і людських ресурсів суб'єктів господарювання та національної економіки у додану вартість з метою накопичення капіталу довгострокового характеру і забезпечення розширеного відтворення на мікро- мезо- і макрорівнях, а також інтегральний економічний показник, що відображає динаміку зміни ринкової вартості економічних суб'єктів.

Рушійними силами, що визначають рівень капіталізації кожної економічної системи та національне багатство, науковці називають: забезпеченість природними ресурсами (природно-ресурсна капіталізація); рівень розвитку людського капіталу (капіталізація людини); інноваційно-інвестиційну діяльність, залучення нематеріальних, інноваційних активів тощо.

Капіталізація природних ресурсів – землі та її надр – полягає у залученні їх у процес суспільного виробництва й трансформації у додану вартість і залежить від ретельності переробки ресурсу: чим вищий ступінь переробки, тим більше доданої вартості створюється і відповідно більшою буде капіталізація ресурсу. На рівні підприємства цей процес полягає у перетворенні ресурсів компанії у процесі виробничо-господарської діяльності в кінцевий продукт з найбільшою споживчою вартістю.

Якщо в індустріальному суспільстві аж до середини ХХ ст. основним джерелом капіталізації й економічного прогресу слугувало просте накопичення природних ресурсів та основного капіталу, то в економіці, що базується на знаннях, їх внесок зменшується у міру зростання знанневої, креативної, нематеріальної, інноваційної складової. У зв'язку з обмеженістю природних ресурсів наразі у центрі уваги перебувають проблеми раціонального природокористування та економії природних ресурсів шляхом використання відновних джерел енергії (води, вітру, сонячної енергії), прогресивних структурних зрушень у виробництві, зниження матеріаломісткості виробництв за рахунок упровадження новітніх ощадливих технологій. Так, використання світлодіодного освітлення, що набуває популярності останнім часом, дозволяє економити електроенергію порівняно з галогенними лампами та лампами розжарювання в 10 разів. Крім енергозбереження, його перевагами є

висока надійність, довговічність (середній термін служби у 50-200 разів більший, ніж ламп розжарювання, і у 4-16, ніж люмінесцентних), безпечність, компактність, нешкідливість стосовно навколишнього середовища тощо. З урахуванням високої вартості світлодіодних світильників (вдесятеро дорожчі за лампи розжарювання) все ж для них термін окупності складає від 1 року залежно від тарифів на електроенергію. Для промислових підприємств інвестиції у світлодіодні освітлювальні прилади є економічно вигідними, оскільки оптимізують енерговитрати.

Ринкова капіталізація суб'єктів господарювання у сучасних умовах передусім залежить від технічної та технологічної бази, впровадження і використання нових технологій, інноваційної активності тощо. Окремо взята інноваційна технологія не є кінцевою метою діяльності, а лише етапом реалізації масштабнішого завдання комерціалізації інноваційної діяльності та її впровадження, у процесі досягнення якого і відбувається капіталізація інновації. Створені за рахунок інноваційної діяльності нематеріальні активи, що втілюються у патенти, ліцензії, винаходи, ноу-хау, позитивно впливають на ринкову вартість підприємства, під їх вартість останні фінансуються кредитними організаціями. Зокрема, за оцінками консалтингової компанії Interbrand, співвідношення матеріальних і нематеріальних активів компанії Coca-Cola становить 4:96, а IBM 17:69 [7]. Особливого звучання в цьому контексті набувають уже крилаті слова А. Ейнштейна: «Що можна виміряти, те не завжди має значення, а що має значення, те не завжди можна виміряти».

Джерелом нарощування суб'єктами господарювання інноваційного потенціалу й капіталізації є активне залучення інноваційних активів – сукупності матеріальних та інтелектуальних цінностей, прав на їх використання, які перебувають під контролем компанії і визначають склад, структуру й обсяги інноваційної діяльності та здатні приносити економічну користь протягом тривалого періоду. Варто відзначити, що залежно від природи інноваційні активи можуть мати як матеріальне, так і нематеріальне вираження. До останніх належать знання, досвід, компетенції, креативність працівників компанії, гудвіл, репутація, імідж компанії, ноу-хау, організаційна культура, маркетингові і дистриб'юторські канали тощо. У складі матеріальних виокремлюють інноваційні основні засоби, наявні патенти, ліцензії, авторські права, торгові марки, програмне забезпечення, вдале географічне розташування, природні чинники і сприятливі зовнішні обставини тощо. Залучення цих активів у виробничий процес забезпечує суб'єктам господарювання конкурентні переваги за рахунок зростання ефективності виробництва внаслідок економії на витратах, переваг у технологіях; зареєстрованих прав власності; підвищення попиту на товари і послуги; цінових переваг. Тому з метою підтримки стійких конкурентних позицій необхідне безперервне генерування інновацій шляхом залучення інноваційних активів. Вітчизняні підприємства внаслідок різних обставин не використовують повною мірою власного інноваційного потенціалу. Приміром, у 2012 р. інноваційною діяльністю у промисловості займалися лише 1758 вітчизняних промислових підприємств (або 17,45%). Витрати підприємств на технологічні інновації склали 11,5 млрд. грн., серед них – 70% коштів було витрачено на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення, лише 8,4% на внутрішні і 2,0% на зовнішні науково-дослідні розробки, 0,4% на придбання інших зовнішніх знань [8]. Зміни домінант у структурі інвестицій усе ще не відбулося: підприємства більшої уваги надають матеріальним факторам виробництва, ніж якості персоналу і чинникам нематеріальної природи.

Нарощення підприємством інноваційного потенціалу дозволяє завойовувати більший сегмент ринку та отримувати додаткові доходи, частина яких, капіталізуючись, спрямовується на науково-дослідні розробки. Останні є основою нових технологічних, управлінських, маркетингових, продуктових інновацій, здатних забезпечити конкурентні переваги. Тобто джерелом фінансового забезпечення подальших інноваційних проєктів є капіталізовані результати інноваційної діяльності. Особливої актуальності набувають питання комерціалізації (від фундаментальних досліджень через дослідно-конструкторські розробки до виробничого застосування) індивідуальної, колективної та суспільної інноваційної діяльності, втілення їх у ліцензії, патенти, авторські свідоцтва тощо та кінцевий конкурентоспроможний продукт.

Дослідження свідчать, що різні види активів неоднаково впливають на капіталізацію. Так, за даними досліджень, проведених Центром досліджень Російської академії маркетингу,

ступінь впливу нематеріальних активів на капіталізацію компаній ранжується таким чином (за спаданням): висока конкурентоспроможність продукції, висококваліфікований персонал, рентабельність компанії, досвід і репутація керівництва компанії, сучасне обладнання (технологічні лінії), розвинута збутова або сервісна мережа, наявність ефективної маркетингової стратегії, відома торговельна марка (бренд), перспективні розробки (ноу-хау), наявність плану маркетингу, наявність нерухомості, інформаційна прозорість, земля у власності компанії [9]. Ключовим питанням на сьогодні залишається проблема не лише накопичення інноваційних активів, а й умілого їх поєднання та використання у виробничому процесі з метою отримання економічних вигод, тобто капіталізація інноваційних активів.

Реалізація цілей залучення й капіталізації активів можлива лише за умови цілеспрямованого та обґрунтованого управління цими процесами людиною, яка в сучасних умовах визнається основною конкурентною перевагою компаній. Порівняння економічних успіхів зарубіжних країн свідчить, що основою процвітання та створення економічного багатства на сьогодні є людський розум, який відтісняє на другий план природні ресурси. Знання стали економічною категорією, а капіталізація знань – одним із найважливіших економічних процесів [10, с. 107].

Людський капітал належить до нових, складніших форм капіталу, котрий має більший порівняно з фізичним капіталом потенціал економічної активності. Частка людського капіталу в розвинених країнах складає дві третини національного багатства: в США – майже 76%, в країнах Західної Європи – 74%, в Росії – 40%, в Україні близько – 25% [11].

Ураховуючи, що в економічній науці під капіталом прийнято розуміти вартість, здатну приносити дохід, і що кожна людина має запас знань, умінь, навичок, здібностей, які у процесі праці можуть бути втілені у виготовлених товарах та оцінені, будемо оперувати поняттям «капіталізація людського потенціалу». Формування ж людського капіталу є результатом капіталізації людського потенціалу, що полягає у трансформації унікальних знань, умінь, навичок, інтелекту, творчих здібностей, культури праці, моральних цінностей працівників компанії у виготовлені товари і послуги, що надають стійкі конкурентні переваги суб'єктам господарювання й забезпечують здобуття економічного ефекту у формі додаткового доходу та зростання ринкової вартості компанії. Водночас накопичений людиною певний запас знань, умінь, навичок, мотивацій, що відповідає сучасному високотехнологічному розвитку, капіталізується шляхом зростання продуктивності праці людини, доходу, а відтак і її конкурентоспроможності на ринку праці, що одночасно надає капіталізації соціально орієнтованого спрямування.

Розрізняють три основні шляхи капіталізації людського потенціалу: по-перше, капіталізація частини прибутку, створеного працею трудового колективу компанії; по-друге, створення на основі власних технологічних розробок об'єктів інтелектуальної власності для внутрішнього використання компанії, які забезпечать певну унікальність підприємству порівняно з конкурентами; по-третє, використання особистих якостей і ділових зв'язків працівників, що забезпечують створення нематеріальних компонентів реального капіталу [12]. Тому для підвищення якості людського потенціалу суттєвими є інвестиції в охорону здоров'я, освіту, науку, професійну підготовку на виробництві тощо.

Кожний із названих чинників окремо не здатний забезпечити високі показники капіталізації, для цього необхідне цілеспрямоване державне регулювання таких процесів на мікро-, мезо- й макрорівнях національної економіки та створення сприятливого мотиваційного середовища. Вважаємо, що завданнями, які потребують нагального розв'язання з метою активізації інноваційних процесів і зростання капіталізації національної економіки, є:

- розвиток економічних інститутів реєстрації та захисту прав власності, особливо інтелектуальної;
- розроблення й впровадження програм державної підтримки підприємств, що впроваджують інновації;
- збільшення державних витрат на фінансування науки з метою зростання наукоємності вітчизняної промисловості;
- створення сприятливого мотиваційного середовища для приватного сектора з метою активізації рекапіталізації прибутку.

Вітчизняні підприємства практично не використовують такі потужні джерела конкурентних переваг, як нематеріальні (інноваційні) активи та людський потенціал, оскільки домінуючими галузями промисловості є галузі з низьким рівнем переробки, а не високотехнологічні, що й позначається на занижених показниках капіталізації національної економіки, як наслідок низька інвестиційна привабливість та можливостях інноваційного розвитку.

Висновки. Проведене дослідження свідчить, що в умовах становлення економіки, що базується на знаннях, відбулася зміна джерел економічного зростання, яка надала домінуючої значущості інтелектуально-творчому потенціалу людини та інноваційним активам. У таких умовах стрижнем національної моделі конкурентоспроможності має стати реально діюча та фінансово забезпечена інноваційна модель економічного розвитку з обов'язковою капіталізацією результатів інноваційної діяльності. Провідна роль капіталізації матеріальних та фінансових ресурсів, що була основою зростання в індустріальну епоху, розширюється за рахунок зміщення акцентів у бік нематеріальної складової та людського фактора як генератора інновацій. Сучасна економічна наука потребує детальнішого дослідження питань формування, розвитку, відтворення, капіталізації людського потенціалу й інноваційних активів як визначальних чинників розвитку національної економіки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 - 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт.-упоряд.: Г. О. Андрощук, І. Б. Жилияєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко. – К.: Парламентське вид-во, 2009. – 632 с.
2. Барановский, А. Недокапитализированная экономика [Ел. р.] / А. Барановский // Зеркало недели. – 2003. – № 42. – С. 12. – Режим доступу : <http://zn.ua/articles/36848>
3. Кох, Р. Менеджмент и финансы: от А до Я / Р. Кох. – СПб. : Издательство Пинтер, 1999. – 496 с.
4. Економічна енциклопедія: у 3 т. Т.1 / [відп. ред. С. В. Мочерний]. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 864 с.
5. Гриценко, А. А. Капіталізація економіки: проблеми та перспективи (матеріали семінару) / А. А. Гриценко // Економічна теорія. – 2006. – № 2. – С. 91 – 95.
6. Амоша, О. І. Перспективні напрями державної політики щодо капіталізації науки в сучасних умовах розвитку // О. І. Амоша, С. М. Гріневська / Проблеми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і залучення іноземних інвестицій: регіональний аспект: зб. наук. праць. – Донецьк : ДонНУ, 2012. – 402 с.
7. Глобальна бренд-консалтинг-агенція [Ел. р.]. – Режим доступу: <http://www.interbrand.com>
8. Інноваційна діяльність промислових підприємств у 2012 році: експрес-випуск Державної служби статистики [Ел. р.]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/express/expres_u.html
9. Центр исследований РАМ (Российской ассоциации маркетинга) [Эл. р.]. – Режим доступа : <http://www.ciram.mpi.ru/>
10. Константинов, Г. Н. Университеты, общество знания и парадоксы образования / Г. Н. Константинов, С. Р. Филонович // Вопросы образования. – 2005. – № 4. – С. 106 – 126.
11. Світовий банк [Ел. р.]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org>
12. Цлаф, В. М. Организационная культура и стратегическая устойчивость бизнеса: пути капитализации «человеческого потенциала» / В. М. Цлаф [Ел. р.]. – Режим доступу: <http://csss.pro/publications/management/2015-2/>

УДК 330.143.2.146

Бурмака Юлія Володимирівна, аспірантка кафедри політекономії. Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка. **Діалектика капіталізації та інноваційного розвитку.** Розглянуто питання взаємозалежності капіталізації національної економіки та її інноваційного економічного і соціального розвитку. Визначено чинники, що впливають на рівень капіталізації, та висунуто пропозиції щодо активізації інноваційних процесів і зростання капіталізації.

Ключові слова: капіталізація, інноваційний розвиток, конкурентоспроможність, людський капітал, інноваційні активи, національна економіка.

УДК 330.143.2.146

Бурмака Юлія Владимировна, аспірантка кафедри політeкономії. Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г.Короленко. **Диалектика капитализации и инновационного развития.** Рассмотрены вопросы взаимозависимости капитализации Национальной экономики и ее инновационного экономического и социального развития. Определены факторы, влияющие на уровень капитализации, и выдвинуты предложения по активизации инновационных процессов и роста капитализации.

Ключевые слова: капитализация, инновационное развитие, конкурентоспособность, человеческий капитал, инновационные активы, национальная экономика.

UDC 330.143.2.146

J. V. Burmaka, postgraduate, the Political Economy department, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University. **Dialectics of capitalization and innovative development.** The problems of interdependence of the national economy capitalization and its innovative economic and social development are considered. Factors that influence the level of capitalization are identified and suggestions to enhance innovation processes and increase capitalization are made.

Keywords: capitalization, innovative development, competitiveness, human capital, innovation assets, national economy.